

Verso

Irodalomtörténeti folyóirat

Verso
Irodalomtörténeti folyóirat
2018/2

Szakmai védnökök
Bartók István
Jankovits László
Nagy Imre

A szerkesztőbizottság tagjai
Balázs-Hajdu Péter
Bozsoki Petra
Laczkó András
Milbacher Róbert
Pálffy Eszter
Pap Balázs

Tördelőszerkesztő
Pap Balázs

Borító
Simor Kamilla

Az idegen nyelvű rezümék nyelvi lektora
Maczelka Csaba

ISSN 2630-8479

Felelős kiadó
a PTE BTK Magyar Nyelv- és Irodalomtudományi Intézet
Klasszikus Irodalomtörténeti
és Összehasonlító Irodalomtudományi Tanszékének vezetője
(7624 Pécs, Ifjúság u. 6.)

szerk@versofolyoirat.hu

EFOP-3.4.3-16-2016-00005

Korszerű egyetem a modern városban: Értékközpontúság,
nyitottság és befogadó szemlélet egy 21. századi felsőoktatási modellben

TARTALOM

TUDOMÁNYOS GYŰJTEMÉNY

BOGNÁR PÉTER	
Alfabetizáció a késő középkori, kora újkori Magyarországon	7
GESZTELYI HERMINA	
Mit keres a szoknya az asztalon?	
Bethlen Kata fogarasi adományainak elemzése.....	23
SZABÓ-REZNEK ESZTER	
K. Papp Miklós és egy értelmiségi hálózat	
A kulturális elit alakulása és működése a 19. század végi Erdélyben	35

KRITIKAI LAPOK

SZOLNOKI ANNA	
A filológia piacán: kettő lett, maradhat?	
(<i>Kazinczy Ferenc művei, Költemények I-II.</i> , s. a. r. DEBRECZENI Attila, Debreceni Egyetemi Kiadó, Debrecen. 2018.)	49
FARKAS EVELIN	
Karakterkörkép	
(KUCSERKA Zsófia, <i>Könyvbe vésett jellemek: A szereplői karakter Kemény Zsigmondnál és a 19. századi magyar regényben</i> , Bp., Ráció, 2017.)	61
ZSEMBERY BORBÁLA	
A „Jókai-küldetés”, avagy mi legyen Jókai Mórral?	
(<i>A kispróza nagymestere: Tanulmányok Jókai Mór novellisztikájáról</i> , szerk. HANSÁGI Ágnes, HERMANN Zoltán, Balatonfüred, Balatonfüred Városáért Közalapítvány, 2018.)	67

HASZNOS MULATSÁGOK

BALÁZS-HAJDU PÉTER	
Balassi Bálint ekhós versei és a közköltészeti hagyomány	75

FILLÉRTÁR

KÖLCSEY FERENC	
Rövid Laistroma a' Debreczeni Grammatika' hibás állításainak	91
KÖLCSEY FERENC	
Rövid Lajstromok, a' Cons[iliarius]. Aranka György Grammat[ika]. hibáinak, az Erdélyi Társaság' Első Kötetében.....	101
ONDER CSABA	
Két Kölcsey-kézirat a nyelvújítási harcok időszakából.....	105

Kölcsey Ferenc

Rövid Laistroma a' Debreczeni Grammatika' hibás állításainak

Cseke. Octob[e]r. 20dik.
1815.

Az E[lő]Beszédben.

[A] leginkább jegyzést érdemelnek.

1. Hogy a' köznépnél van az Igaz magyarság.
2. Hogy a' Magyar Nyelv' regulálására Tudós társaságot kellene állítani.
3. Hogy kölcsönözni más nyelvből a' Magyaroknak nem szabad.

–
A' Grammatikában.

L. 2., A' Magyaroknak nincsen sem több, sem kevesebb bötűjök mint a' Deákoknak, csak hang van több.

L. 5., A' gy, ty, ly, ny, ts, tz, zs, dzs, dz mindnyáján kettős hanguk, de az sz. nem.

L. 6., Ez a' Praeteritum nyugodtam, azt jelenti, hogy a' Nyugszik valaha így volt: nyugdzik, nyugodzik, nyugodszik. mint nyújtószik. Illyenek, a' visz, vidd, iszik, idd etc. Conf[eratur]. l. 122. §. XCIV.

L. 7., j, z, v. ezek hárman szolgabetük (litterae serviles) az ékesebb kimondásért. p. o. az árnyék pro, a árnyék.¹

L. 9., A' kettős hangu bötűkkel úgy élünk mint egyeseikkel. (vesd öszv L. 5.)

L. 11., Így kell írni: házonn, erőbenn. külömség okáért, mert vadon ferus, a' vadonn super fera.

Így a' t-vel is. oldaltt

L. 12. Köny, könyű. Az Egyes első ejtésiben (Singularis pers. 1.) V-vel nem kell írni, egyébkor lehet.

L. 14. ezekből, a', ama' & cet. az Apostroph kima radhat, mert a' nélkül is számos húzásaink vagynak. –

a buza így esik a' kimondásban abbú[za,] mert z, marad-el. (vesd öszve L. 7. Álcza. árnyék, ott a' mondatik, hogy a' k ott csak euphonica littera)

L. 17., szer azt teszi rend. Egyszeres, az az, egyrendbeli, simplex.

¹ K: a árnyék. [ez alatti sor:] <...>

[Széljegyzetben:] L. 7 et 8., A' Szolga és cserebötűk közt nincs említve a' n. hát az g?

d[ett]o – mit teszen ez? inkább kell a' Szokásra figyelmeznii, mint a' Következtésre (Analogiára).

L. 19. Herczegné, és Barátné rossz, mert mint Komám Asszony, úgy Barátom Asszony. Épen így Öcsém Asszony is hibás.

L. 20. Hat Casus.

L. 21. a' Gyermekek a' melly Péteré, vagy a' Péter' gyermeke (által szökvén az **e** egyikből a' másikba).

d[ett]o – Dativushoz (nak, nek végü ejtéshez) tartoznak a' ba, be, hoz, ra, úl, felé, mellé etc. végezetek is.

L. 23., A' Dativusnak sokszor Genitivusi értelmet adunk p. o. embernek fija. (vesdöszv[e]. l. 21. ezen példával Péter' gyermeke).

d[ett]o – A' Nyelv mint találta tott-fel. először feltaláltattak: A' Név mássai. Azután ezeknek hat Cásusai. A' Casusoknak² végzeteik a' Németeknél és Deákoknál a' Pronomenektől vétettek. A' Magyarban azok Postpositiókkal (vagy is Előlutoljárókkal) formáltak, mellyek a' különbben Indeclinabile Nevekhez hozzájok adtak.

L. 24., A' Genitivalis **e** láthatik először Postpositiónak,³ mint ebben földé lett, de ez a' nehezség, hogy itt az **e** változik, mint esonta. A' Genitivalis **e** pedig változhatatlan. stbb. hihetőbb hogy a' Genitiv. **e** lett az én bö. Péter-én. lehet az is, hogy lett a' nő, né-bö. kihagyatván az **n**. vala mint ebb[en] szemem az enyém első Syllabája kima rad. – 's ebböl szeme-i. a' mi első bötüje. a' többi Casusok' végzetei mind Postpositiók.

L. 25. a' pluralis' **k** végzete a' verbumokban is [me]g van, 's lehet hogy a' sok-bol vétetett, mint a' ragasztékosokban az **m**, ebböl enyim; éném.

L. 27. ezekben ló, tó a' **v** nem gyökér-betü mivel p. o. a' só-bol kihagyjuk, mert más só, sója, más sava: a' hol a' **v** gyökérbetü, n[em] hagyatik-el, p. o. név, öv.

L. 33. Fi. adiectivum, és teszen valamihez tartozót. Haza fi, hazához tartozó. – Budai, égi, ezek mind analogonok. Hogy a' fi adiect[ivum]. bizonyítja, mert fi, pl. fiak, fiú pl. fiúk.

d[ett]o – Palfiak, és Pálfiek ezek két különböző pluralisai⁴ ennek Pálfi.

L. 34., Magos, vagy magas (hoch) jön ettől mag (Saame) pluralis magasak, de mondják magassak. ezt innen, mert mag, magu, magvas, magvasak, az **v** elhagyatik 's az **s** ben pótoltatik, 's lesz quod supra.

L. 42. Comparativust csinál, a' **bb**. Superlativusban a' leg Praepositio.

L. 44. bátor, bátrabb; lator, latrabb – ezek comparativusi megrövidítések, mint ez: erősb.

L. 46. tized, heted, olyan végzetüek mint a' verbumokb[an] szaporod (ik), pirosod (ik). Hanyadfü? az az, hanyadik füvet érte-el? harmadéve, az az, harmadik füvet ette.

L. 48. Én-nek genitivusa Enyím.

L. 48. Enyím, ex Ené, vagy Énén, Éném. Tiéd, ex Teé, vagy Teté, Teed. Övé, ex Őé,

2 K: <Ezen végén> A' Casusoknak

3 K Postpositiónak. – tollhiba, emed.

4 K: pluralisai**k** [jav.]

Őjé, Övé. (lásd az ezen disquisitiók szerint készült hibás, de még is az Igazhoz közel járó paradigmát ezen lap[nak]. végén, 's a' 49.⁵ elején.) –⁶

L. 50., a, e, az, ez etc. kétséges, [hogy e]zekben a' zszolgabötű-é, mert [a] régi-ekb[en] így van, az király, az barom, és a' Casusokb[an] az elenyésző z, dageschírázás által pótolta-tik-ki, mint annak, ennek. Más részről pedig bizonyos, hogy a' beszédben a' Z[-]t mindannyiszor kihagyjuk, valahányszor azt Mássalhangzón kezdődő szóköveti, és rövidség[ne]k okáért kihagyhatjuk írásainkban is. Úgy is lehet vélekedni, hogy a' Z csak a' gyökér, mint a' harmadik ejtésben az nk és ez az oka, hogy annak eleibe hol át, hol ét teszünk, néha ít is, mint ebben izé. (vesdössze Lap. 7. és 14.)

L. 52., A' köznép alig tesz a' ki és melly közt különbséget, de a' mellyen nem lehet csudálkozni, mivel a' Közbeszéd más nyelveken is különbözik az Irásbeli és Tudósok beszédétől. (vesdössze a' Praefatiót, hola' Köznép' nyelvéről a' mondatik hogy az a' Jó Magyarország Critaeriuma, és hogy a' szerint kell írni).

d[ett]o – Ennen, tennen, önnön, ezekben az en és ön postpositió.

L. 53. a' ruhajÁ-ban, a' Suffixum A n[em] ebből van ő hanem ü, illud.⁷ (Itt a' Suffixumok' magyarázatjokról sok jó van. 's a' Debreczeni Grammatika valóban tiszteletet érdemlene ha megállított⁸ Principiumokon, nem pedig találgatásokon épült volna). –

L. 54. a' Plurala Í ez<ekben> házaIm⁹, házaInk. ebből van N<... két> dologra vitetik. a' K pedig személy<eket> az az, Í jelenti a' possessumnak, <a'> K pedig a' possidens personának sokságát. Ennél fogva Cs[ípkés]. Komáromi példája szerint az Í mellől kilehet hagyni a' K-t mikor a' megelőző Possidensben már ott van az a' K. és így jól van Katonák fegyvere. és Katonák fegyverei.] Ez pedig Katonák fegyverek homályos, mert ezt is teszi: milites sunt arma. Igaz ugyan hogy ezen következő példákban a' K t n[em] lehet elhagyni: Minékünk embereknek kezünk de az ilyenekkel n[em] igen élünk. etc. etc. (lásd végig a' XLVIIedik §t.)

L. 67., Esetje, ez 's az e'hez¹⁰ hasonlók szeretik az e vel a' i t mint-egy elnyeletni, 's lesz eseti.

L. 68., boldogabbik. ez az ik a' mellyik-ből van elszakasztva. (NB. Lap. 46. ezekb[en] tizedik, pirosodik, az iket azt mondja n[em] tudni honnan van?)

L. 71. sq. Angyalok, Erdélyben Angyalak. kérde honan ez a' különbség. valyon n[em] egyformán volt-é valaha minden kemény vocalisu végzetek n[em] egyforma hangot vettek-é fel a' Pluralisban? Azt mondja igen, és az a' hang az ok volt. etc. (lásd a' nyomorék okoskodást egész a' 74dik Lapig.)

L. 76., Három Imperfektum, és egy Preteritum.

L. 77., Lészesz vagy leszel

d[ett]o – légy vagy legyél

(lásd ezen istentelen formációt ismét l. 78. megújítva)

5 K: 's a' <...> 49.'

6 K: [Széljegyzetben:] Conferatur]. Révai

7 K: [Széljegyzetben:] Vesdössze a' XLVI. §. Révaival.

8 K: megállított – th. emend.

9 K: házaIm – th. emend

10 K: az <ezekhez>éhes

L. 78 és 79. Lejénd

L. 79. Léve, ez Supinumnak vétetik.

d[ett]o – a' Suffixum k, sz, l honan vette magát a' Verbum Substantivumb[an] nem tudja.

L. 80., A' Rendes igék gyökere kitetszik a' többek közt a' participiumbol és Imperfectumb[ól] finali terminatione resecta, olvaso, olvas-ó. szeret-e, és így val-a, val-ó dant val, lev-e, lev-ó dant lev vagy csak le. Ezeket osztán flectálja a' rendes úton.

L. 80. Vagyok, ennek nincs jövendője, mert kirekeszt minden jövendőt. (miért nem hát a' múltat is?).

L. 81. lészek presens, lészek futurum (es ist nur ein wohlgemeinter Rath.)

L. 83., Ehelném, ez 's az ehhez hasonlók a' Tehető verbumbol származott Óhaj-tók. 's csak így flectaltat[na]k Indicat[ivus]. Imperf[ekt]. ehelném vala. Perf[ekt]. ehelném volt. Subiunct[ivus]. Perf[ekt]. ehelném legyen. Plusquamper[ekt]. ehelném volna.

do – olvasgat, kéreget, és nyomtat, futtat ezek jelentő erejekre nézve¹¹ analogonok.

L. 84. 85., szeretlek, szeretel (a' híres csonka forma). Így kellene mondani: szeretel engem, de ezt a' szokás elrontotta. ebben még megvan: viszel engem, nem viszesz (?) –

L. 85., A' Transitivum Verbum flexióji holvették magokat? felelet. a' Verbum Substantivumok vagyok és leszek, flexiójikkbol. a' Determinata formáb[an] pedig, a' Possessivum Nomenéből.

Hogy esik ez? ime a' paradigma

kapok	kapsz	kap.
vagy-ok,	leszesz	
kapunk	kaptok	kap-nak
vagy-unk,	vagy-tok,	vagy-nak.

A' vastag vocalon végződők¹² kivéven a' Sing[ularis]. Masodik pers[ona]. a' vagyokot veszik; a' vékony vocalon végződők, a leszeket.

Szeretlek, kaplak, a' vagyok és leszek végbötűjüket veszik-fel.

's a' szeretlek ugyan szépen jön innen lesz-EK, de a' vagy-OK bol miért kaplAK és kaplOK? ennek az oka nem tudatik.

Szeretel engem, ez a' gyönyörű forma jön ebből lesz-el. Fájjalja a' Debreczeni Gramm[atika], hogy ez a' forma csak ezen kevés¹³ verbumokb[an] van még fenn, mint olvasOL, viszEL.

eszél (jó, mert eszik), de a' Subjunctivban, úgy tanítja, mindenütt meg van. olvas-sÁL, kergessÉL.

L. 87. kapom, kapod, kapja, a' Possessivumok' Suffixumaikkal,
zabom, zabod, zabja.

¹¹ K: nezve – th. emend.

¹² K: eredetileg: végzők

¹³ K: csak <eg> ezen kevés

De hát a' pluralis:

kapjuk, kapjátok, kapják.

Itt a' felelet. Jőnek ezek a' Singularis tertiatol. p. o. kapja. innen kapj, innen kapjunkt, innen kapjuk (bravo!). hát a' második persona? épen így: kapja, kapjá, kapjátok. 's a' harmadik? kapja, kapjá, kapják. (sic!)

L. 89., a' Második személy három féle. így p. o.

olvassz,

olvasol, (!)

olvasod. –

L. 90., padja, nem paggya, vagy padgya. Igen jó. de miért hát a' Grammatika' eleje táján: attya, annya, báttya? (lásd. p. o. l. 9.,)

L. 97., Hogy az Imperativusban a' t terminatióju verbumok nem j ha[ne]m s bő-tűt vesznek, annak a' lehet oka mert némelly Napnyúgoti Nyelvekben is a' t és s egymással felcseréltetnek Was, Das, Wasser[.] Ezekben a' Hollandusok t-ét mondanak. A' Zsidóknak pedig a' Tau sziszegő. Illyen sziszegő T. és D is volt régen nyelvünkben, illyenek ma is a' ts, tz, ds, dz, kellett valaha lenni dsz nek is, de helyettek már ma tiszta T. áll. Innen van már a' T mellett S az Imperativb[an], mint tanits, sokszor a' T elváltozván, mint szeress. &cet.

L. 98., Jere ebből Jöjj erre. Jövel, ennek Imperatívja, eljövök.

L. 99., hisz, nyugosz 's más illyen regulátlan verbumokb[an] a' Subjunct[ivus]. Imperf[ekt]. lenne hiszne, nyugoszna, könnyebb kimondás miatt, hinne & cet ha így írjuk nyugodna, akkor a' gyökér nyúgod.

L. 100., hall-valánd, szeret-lejénd, és így hallándok, szereténdek.

d[ett]o – Az Infinitivus így származik, kap lenni, kap-ni.

L. 101., Infinitivi Imperfect.¹⁴ hogy láttam. etc. (!)

d[ett]o – hallándani. Futur[um] Infinit[ivus]

L. 101. 102., Az mondatik, hogy a' tanítvánn, vagy tanítva nem participium, mert ezek indeclinábilék. Származnak így.

kapó. participium.

a, e, postpositio.

és így kapó-a, kapva. mint fenyő, fenyvek. tovább kapvá, és nn postpositióval, kapvánn (ez tehát a' Gerundium, viselő) kapva, és kapvánn, ugy különböznek, mint kertbe, és kertben.

Ezen lapon azt is megvallja, hogy az illyeneknek kapva, tépve participialis értelmek is van, de azért csak nem szünnék-meg Gerundiumok lenni.

L. 102. 103., legendi gratia venit, olvasás' kedvéért jött, magyarosabban: olvasni jött. (Igen jól, de miért haragszik hát B[eregszászi]. az Infinitivussal élésre?)

L. 104., menőben ez Supinum. ez is olvastomban.

L. 110., nem mondjuk, eszek de igen, evék, evél, eve. ez pedig edi nincs magyarul, mert ettem csak determinatum. 's ez mind azért mert az eszik és esz, iszik és isz cselekvő igék, nem közep. (Sunt transitiva, non vero intransitiva).

14 K: <--> [felé, mögé írva:] Imperfect.

L. 110. kaszáll, ennek a' passivuma kaszálltat, kaszálltattatom.

L. 111. Megvallja ugyan, hogy az ódom, ődöm nem passivalis végezet, ha nem az Intransitivumo[k] de ez bajlódom azt jelenti, hogy magunkban szenvedünk ugyan, de azt más valaki okozza. Azután a' kaszálltat etc. arra viszi a' figyelmet a' ki által a' dolgot véghez megyen, nem pedig a' ki szenved –. tovább, az IK a' passivalis végezet, az ód, őd pedig mind azt veszi-fel – ódik, ődik. stbb. (lásd végig a' Szerencsétlen Új passiva forma mellett való okoskodást az egész LXXXVII d. Czikkelyb[en] a' 113. lapig.

L. 115., csalódom, csalódok, csalódik

(csalom, (csalol, (csal.

az az.

A' passivalis végzetek így származnak.

szem[ély]. a' determinatáb[an]

2. – a' csonkábol,

3. a' gyökér 3dik személytől.

d[ett]o – csalódj, csalódjon és csalódjék. Csonkaforma: csalódjál.

L. 116., csalódjon, ő csalódjék. 'S így ezen a' tónuson az egész paradigma. Egy valóságos Amphibion Révai és Versegi közt.

L. 118., himezhámoz, zűrzarar ezek 's az ilyenek kettős gyökerű ígék.¹⁵

L. 121., Érzik, hallik vagon az Indicativus Presens Determ. Plu[ralis]. (Többes személyében, was soll das heißen?)

d[ett]o – Látszik, ex lát, látoz, látozik.

L. 124. Ezekben Ifjanta, haza, este, eleinte etc. az a, e Postpositio. (Közönségesen a' Post és Praepositioik az Euphoniai bötűváltozásokkal rakatnak-fel, hoz hez, ra, re stbb.)¹⁶

L. 125. Kor postpositio, és ezt teszi in. p. o. aratáskor.

L. 126., szer, szor, ször. Ez is postpositio. (L. 17., a' szer Substantivumnak véteit ezen értelemmel: rend.

L. 127., ban, ben, vagy helyesbben bann, benn.

d[ett]o – elé, n[em] elő ex el és é (!). elől ex el és öl, hozzá ex hoz és vá. Kivül ex ki és ül. &cet. Illyen gyönyörű formációkkal származtatnak a' Prae és Postpositiók egész a' 129. lapig. Különös jegyzést érdemel még, fel ex fő és ól, felé ex fel és é. stbb. Mert kigyőzne annyi bohóságot leírni? – fogva ex fogó ex a fogóá fogva. (de hova tették azok az e[mbe]rek az eszeket?)

L. 138., Inkább, ebből lett I<...> IK mindég megkülönböztetést jelen[t] ik ennek a' comparatívja ikkább.¹⁷

15 K: [Széljegyzetben:] NB. csillincsapólok, szurkapiszkálok, csereberélek, n[em] elliptika compositiók-é ezek nyelvünkben? valamint a' Mérmondó is Beregszászinál.

16 K: [Széljegyzetben:] NB. az Euphoniai betűváltozások miatt van az is, hogy sok particulák csak a' Consonánsb[an] mondatnak [me]ghatározatni. Így nn pro en, tt, pro <ett> et &cet.

17 K: [Széljegyzetben:] NB. L. 139. Azt állítja, hogy a' köznép ma is mondja ikkább. azonban az ik comparatívja (ha volna) lenne ikabb, v[agy] ikobb. de ik = ille. és így az egész okoskodás, vagy inkább bohószkodás hasra esik.

L. 141. tudniüllik, vagy tudnillik (így szaporább).¹⁸

L. 142., A' Magyar legutolsó Gyökerek egy Syllabájuk. Ezekhez vettettek Né-melly Bötűk, magokb[an] semmit sem jelentők 's lesz a' gyökérből Új szó. (deriva[t]i o).

L. 143. – 147. Azt állítja-meg, hogy az igaz Magyar Szavakban a' lágý vocál nem concurál kemény vocállal. 's ezen állítást a' temérdek ellenvetésektől így akarja megszabadítani.

Béka, fazék etc. ezekben a' lágý vocal **e**, határos az elegyes természetű vocállal Í. Bíka, fazík. és így nincs kifogás a' régula ellen.

Asztalé, fáé általában a' Genitivalis é sem teszen kifogást, mert ez ismét Í. asztali, fai (a' 24d. lapon. A' Genitívtot másképp magyarázza)¹⁹

[144.lap] Hallék, hallanék, Itt csak azért van **e**, hogy megkülönböztessék ezektől: hallák, hallaának. Hogy pedig nem mondjuk hallík, azért, hogy megkülönböztessék az épen illy bötűkből álló Substantivumoktól: fogyatéék, fogyatík.

[145–146. lap] Az **é** t. i. a' rövid **e** két féle. tiszta – etc. és a' [mel]y **ö**-vé változik. A' hosszú **é** is két féle. Némellyik nem változik **í**-vé, mint menyét etc. (miért? n[em] tudja) némellyik **í** vé változik, mint: békesség bíkesség.

Hogy a' hosszú **é** **í** vel cseréltetik-fel, az esik a' könnyebb kimondásért, a' homály' eltávoztatásáért, 's az ékességért. És így ez nem hiba.

[146–147. lap] Ezekből következteti már, hogy a' Latiatuc n[em] való magyar hagyomány. Mert ilyenek vagynak benne²⁰ zumtuchel prozumtuchal, pukulnec pro puculnak. Ugyan ezen okból nem jól vagynak írva a' régi Documentumokb[an] némelly Magyar Nevek, mint: Zemera, Hetumoger, Verbulch, Zeguholmu, Zogeva, e' helyet Zagyva. (Ha valaki mutat bohóbb Grammatico-diplomatikust, erit mihi magnus Apollo). –

L. 148. s. fás ez 's a' hasonlók így származnak. fa, lesz pluralis fák, elvettetik a' **k**, 's tétetik **s** lesz fás.

Személy, az ilyenekben, csak a' Singularishoz tétetik a' terminatio.

L. 150., Siralom. ez 's a' hasonlók származnak így: sír, innen Imperf[ekt]. sira, innen siralom p[er] terminationem lom. Néha mindazáltal a' Jelenválónak, és talán a' Második Aligmultnak első Személyei(k)től is, sőt az egészszen múlt[beli] egyes 3dik személyétől is ([a]mel]y egyszer 's mind a' Részesülőnek is egészenmúltja) formalÓD-nak szók hallom-ás, talám-ol, ittas, jártas. stbb. –

L. 154. s. Kerület helyes, felület nem, mert fel prae és postpositio (?).

L. 155. Ebből falat, nem jó falatozat.²¹

18 K: [Széjgyzetben:] NB. L. 142. Négy nemeit mondja a' Szofzármasztatásnak, v[agy] csinálásnak.

1. Deriva[t]io.
2. Compositio.
3. Idegen nyelvb[ől] kölcsön[zés].
4. Per Onomatopoeian.

19 K: [Széjgyzetben:] NB. asztal-é, asztal-i. Illyennek mondja a' né-t is.

20 K: bene – th. emend.

21 K: [Széjgyzetben:] NB. Micsoda módokon szabad v[agy] inkább n[em] szabad új szókat csinálni l. 154.–158. Reg. XIV–XXI.

d[ett]o – Személyes azt teszi szép (?) és így személyesen ezt teszi²² szépen, nem pedig személy szerént.

L. 159. ssq. a' Magyar Formatívum Suffixumok parallelába hozat[na]k a' Görög, Deák, Német 's más nyelvek Formatívumjaikkal.

L. 172., A' Formatívum Suffixumok' praesendált egyformaságokból mutogatja, hogy a' Nyelveknek eredetek Egy. 's ezt némelly több nyelvekben feltalálta tó Szókból bizonyítja.

L. 175. Nádméz ez 's az ilyenek ellyptica Compositiók, ebből nádból való méz, tyúkol ebből tyúknak való ól.

Káka-bél kákához hasonló bél.²³

Péter-kés Péterhez való kés. 's ezen szellemb[en] egész a' 179 lapig.

L. 178. s. Néha külön véve a' Compositumoknak egyike sem teszen semmit, mint dérdúr, díbdáb, tsélsap stbb.

L. 179. Arbocza composit ex, arbor et fa. Fogoly madár ex vogel et madár. Kutyapeczér ex kutya et pes²⁴.

L. 180., Nem jó Uram Atyám. és ha mondjuk is Uram Király, Uram Isten, de ezek amattól különböző mondások.

L. 181. Ember élete, e' helyet emberé élet. Varmegye hajduja, Varmegyéé Hajdu.

L. 192. Az effélékben: az Én Jánosom, a' te Soroksárod stbb. ezek: a, az, én, a' te stbb. e helyett állanak: enyím, tiéd, övé és nem Megkülömböztetők (Articulosok). –

L. 197., Se pénze, se posztója nincs. (pro sem) –

L. 198., Valamint a' Segítő, úgy minden egyébféle Íge, a' mellyel valakinek valamit tulajdoníthatunk²⁵; a' Harmadikejtést kívánja p.o. tartozolszolgálnia' hazának.²⁶

L. 202. A' Fogláló (Subiunctiv)²⁷ móddal többnyire akkor élnek a' Magyarok is, és úgy, mint más Nemzetek: hanem hogy a' Jövendőjét nem hallani a' közbeszédben. (miért még is a' Közbeszéd a' tökéletes Magyarság Criteriuma?)

L. 203. Csak két rendbeli Verbumokat lehet Infinitívussal egybeszerkeztetni.

1. Értelmet, akaratot stbb, 's magunkban véghezmenő cselekedetet jelentőket, de csak úgy ha mind a' határozatlan, mind a' határozó módban álló íge, azon egy dologra vitetik. (látok írni, tudok kapálni).

2. Másra ható jelentésűeket, 's ezeket úgy is, ha nem mind a' két íge azon egy dologra vitetik. p. o. küldöm Pétert szántani, hívom a' cselédeket enni.

Ezen két rubricából mindenjózan fejkövetkeztetheti, hogy há a' Magyarban az Infinitívussal élés csak nem végtelenül széles kiterjedésű.

De mit mond a' Debreczeni Grammatika?

Éppen nem az! Jó ugyan ez mint felebb látánk: küldöm Pétert szántani, de már ez: látom Istókot szántani, igen rossz, mivel ezen példában, a' határozatlan módban

22 K: személyesen <::> ezt teszi

23 K: [Széljegyzetben:] L. 177. Vőlegény (vivőlegény)

24 K: kutya et <pe::> pes

25 K: tulajdonítunk [felé írva javítva]

26 K: hazát [jav.]

27 K: (<Subi::> Subiunctiv)

lévő Ígék Magunkban véghez menő cselekedetet jelentenek; ha szinte némelyek az effélék közzül telyes cselekvők is, vagy magunkra hatók. [Illyenkor] hogy-gyal kell élni. Mert látom Istókot kapálni, vagy szántani, ezt így is lehetne érteni, látom hogy Istókot kapálja (fellebb azt mondá, hogy ez jó: küldöm Pétert szántani. de hát ezt nem lehetne így érteni: küldöm, hogy Pétert szántsa?)

A' Szenvedőb[en] azonban az Infinitivus jól jön-ki. p. o. akarom a' Szőlőmet kapáltatni.

Ez sem jó győzöttnek lenni láttam, mert ez németes v[agy] deákos a' helyett látam, hogy győzött. Ámbár²⁸ a' 205 lap szerint az effélékre n[em] jó a' nyelvet m[eg] szorítani, mivel sokszor a' Deák vagy Német egybe szerkeztetést követvén rövidebben szollhatunk: legalább a' sok hogy-ot inkább eltávoztathatjuk. Úgy is látjuk, hogy eleitől fogva egyik nyelv a' másiknak tulajdonságait tette magaévá, és annál fogva pallérozódott. (lásd szóról szóra p. 205)

Az Infinit[ivus]. Perfectummal való éléről láss. p. 209. is.²⁹

L. 211. Supinumokrollévén szó, ezek hozatnak-fel mint Supinumok: menet, jövet, menőben, dülőfélbenn.³⁰

–

A' mi a' Debreczeni Grammatika' Toldalékjait illeti, különösen az Etymologizálásra nézve, azokból nem lehet Hibák' la istromokat készíteni, mert csak nem minden sort le kellene írni. Azoknak nevetséges voltokat nincs senki a' ki ne érezze, 's ne tudja.

28 K: Ámbár – th. emend.

29 K: [Széjgyezetben:] NB. Hogy az Infinitivussal élés eleitől fogva sajátja volt a' Magyar Iróknak lásd Révainál Antiq. Litt. Hung. p. 151. s. Ha valaki nem látott egyebet a' Bécsi MS. Biblián, 's az Ilyés Püspök könyvén kívül, még is csak e' kettőből is e' felől bizonyos lehet. A' mi különösen az Infinit Perfectumot illeti (látom győzöttnek lenni), hogy ez is Magyar Szollás, megtanúlhatták volna a' Debreczeni Bibliothecáb[an] lévő Régi Magyar Agendariusból is, hol illyenek vagynak: Kristust Szenvedettnek lennie etc. De így van az, mikor valaki a' Nyelv' históriájának minden tudománya nélkül kezd a' Grammatizálásához.

30 K: Ezt követően két sor olvashatatlanul kihúzva.

